

MASOFAVIY TA'LIM JARAYONIDA KOMMUNIKATIV KOMPETENTLIGINI QO'LLASH TENDENSIYALARI

Maxmudova Nilufar Muratovna

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada masofaviy ta'lim jarayonida kommunikativ kompetentlikni rivojlantirish va qo'llashning dolzarb jihatlari, mavjud muammolar hamda zamonaviy tendensiyalar tahlil qilinadi. Shuningdek, raqamli texnologiyalar vositasida samarali muloqot muhitini yaratish usullari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: masofaviy ta'lim, kommunikativ kompetentlik, raqamli muloqot, interaktivlik, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT).

Аннотация: В статье анализируются актуальные аспекты развития и применения коммуникативной компетентности в процессе дистанционного обучения, существующие проблемы и современные тенденции. Также рассматриваются методы создания эффективной коммуникативной среды с использованием цифровых технологий.

Ключевые слова: дистанционное обучение, коммуникативная компетентность, цифровая коммуникация, интерактивность, информационно-коммуникационные технологии (ИКТ).

So'nggi yillarda ta'lim tizimida yuz berayotgan jadal o'zgarishlar, ayniqsa, pandemiyadan keyingi davrda masofaviy ta'limning ahamiyatini oshirdi. Ta'lim jarayonining masofadan turib olib borilishi pedagog va o'quvchi o'rtasidagi samarali kommunikatsiyani tashkil etishni zarur qiladi. Shu bois, masofaviy ta'limda kommunikativ kompetentlikni shakllantirish va uni to'g'ri yo'naltirish masalasi dolzarb bo'lib qolmoqda.

1. Kommunikativ kompetentlik tushunchasi: Kommunikativ kompetentlik - bu shaxsning turli kommunikativ vaziyatlarda samarali va madaniyatli muloqotga kirisha

olish qobiliyatidir. Bu kompetentlik til bilimi, madaniy ong, ijtimoiy tajriba va emotsional intellekt kabi omillarga asoslanadi. Ta'limda ushbu kompetentlik o'quvchining nafaqat bilim olish, balki o'z fikrini erkin ifoda eta olishi, jamoa bilan ishlash qobiliyatini ham rivojlantiradi.

2. Masofaviy ta'limda kommunikativ kompetentlikning o'rni: Masofaviy ta'limda o'quvchi va o'qituvchi o'rtasidagi to'g'ridan-to'g'ri muloqot cheklangan bo'lib, bu holat kommunikatsiya vositalarining o'rnini kuchaytiradi. Videodarslar, onlayn forumlar, chatlar, vebinarlar, hamkorlikka asoslangan platformalar (Google Classroom, Zoom, MS Teams) orqali muloqotni tashkil qilish talab etiladi. Bu vositalar o'quvchilarning kommunikativ kompetentligini rivojlantirish imkonini beradi, ammo bu jarayon ongli va metodik yondashuvni talab qiladi.

3. Amaldagi tendensiyalar: Bugungi kunda masofaviy ta'limda kommunikativ kompetentlikni rivojlantirishga qaratilgan quyidagi tendensiyalar kuzatilmoqda:

- *Interaktiv vositalardan foydalanish:* Quizlet, Kahoot, Mentimeter kabi vositalar orqali o'quvchilar bilan interaktiv muloqot tashkil etilmoqda.
- *Guruhli loyiha ishlari:* Onlayn loyiha va topshiriqlar yordamida o'quvchilar bir-biri bilan hamkorlikda ishlashga undaladi.
- *Feedback (fikir-mulohaza) madaniyatining rivojlanishi:* O'quvchilar o'rtasida va o'qituvchi tomonidan tezkor va konstruktiv fikr bildirish orqali muloqot samaradorligi oshirilmoqda.
- *Multimediaviy materiallardan foydalanish:* Video, podkast, animatsiya va boshqa vizual vositalar muloqotni jonlantirishga xizmat qilmoqda.
- *Ijtimoiy tarmoqlardan ta'limiy maqsadda foydalanish:* Telegram, WhatsApp va boshqa platformalar orqali o'quvchilarning faolligi va ishtirokchiligini oshirish tendensiyasi mavjud.

4. Muammolar va takliflar: Masofaviy ta'limda kommunikativ kompetentlikni rivojlantirishda quyidagi muammolar uchraydi:

- Internet va texnik vositalar cheklanganligi.
- O'qituvchilarning AKT vositalarini yetarli darajada bilmasligi.

- O'quvchilarning passivligi va muloqotga sust yondashuvi.

Takliflar:

- O'qituvchilar uchun doimiy AKT bo'yicha malaka oshirish kurslarini tashkil etish.
- Masofaviy ta'limga mo'ljallangan kommunikativ metodikalarni ishlab chiqish.
- O'quvchilarni faollashtirish uchun gamifikatsiya (o'yin elementlari) va rag'batlantirish tizimini joriy etish.

Jahonda masofali o'qitish tizimi rivojlanishining muxim omillaridan biri - yer yuzining qaysi xududida yashayotganligidan qat'iy nazar xar bir o'quvchiga ixtiyoriy ta'lim muassasasida o'qish imkoniyati mavjudligidir. Bu "talabalarni bir davlatdan boshqa davlatga jismonan siljishi" konsepsiyasidan "ta'lim ashyolarini almashinishi orqali bilimlarni taqsimlash maqsadida ko'plab g'oya, bilim va ta'lim" konsepsiyasiga o'tishni ko'zda tutadi.

Modellarni amalga oshirish masofaviy o'qitishning rivojlanishi jarayonida quyidagi "sxema" bo'yicha o'zgargan uslubiy ta'minotni qayta yaratishni ko'zda tutadi:

- keyslarni komplekt qilingan va talabalarga mustaqil urganish uchun junatilgan o'quv-uslubiy materiallar (keys-texnologiya) kiritiladi. Vaqt o'tishi bilan keyslarning ichidagi (mazmun)lari o'zgartiriladi. Ular magnit tashuvchilar va CDlardagi yozuvlar bilan to'ldiriladi. Mashg'ulotlarni o'tkazish va ma'ruzalarni o'qish uchun televizion (TV) texnologiyani qo'llay boshladilar. Bunda talaba davriy ravishda o'quv markazlaridagi tyutorlarning kunduzgi maslaxatlariga kelib turishlari kerak;

- multimediali o'quv kurslari (bundagi texnologiyalar o'qituvchi-maslaxatchi, keyslar, o'yin vaziyatlari, imitatsion modellar bo'lishini takozo etadi):

- tarmokli masofali o'qitish (keys texnologiyasidagi uquv-uslubiy materiallar o'zida mujassamlashtirgan) - masofadan turib boshkarish. Shu jumladan, xorijiy ukuv yurtlarining ukituvchilari bilan mulokot kilish imkoniyatini ta'minlaydi;

- virtual universitet (masofaviy o'qitishni tashkil etishning eng yuqori shakli, masalan, Yevropa ittifoki virtual universiteti).

O'qitishning ba'zi modellari tug'risida to'xtalib o'tamiz.

1. Eksternat turida o'qitish. Ushbu o'qitish uslubi umumiy ta'lim maktab o'quvchilari va OTM tapabalariga yo'naltirilgan bo'lib, qandaydir sabablarga ko'ra statsionar ta'lim muassasalariga bora olmagan o'quvchi va talabalar uchun mo'ljallangan. Masalan, 1836 yili London universitetida qandaydir sabablarga ko'ra an'anaviy ta'lim muassasalariga bora olmagan o'quvchi va talabaga yordam sifatida u yoki bu darajadagi xujjat (attestat, diplom)ga ega bo'lish uchun imtixon olish tashkil etilgan.

2. Bir universitet negizida o'qitish. Bu statsionar tartibda o'qimaydigan (on-campus) ya'ni masofadan turib, sirtidan yoki masofali va kompyuterli telekommunikatsiyani o'z ichiga olgan yangi axborot texnologiyalari asosida (off-campus) o'qiyotgan talabalar uchun mo'ljallangan ta'lim tizimidir. Dunyodagi ko'pgina nufuzli OTMlarida ta'lim attestatlarini olish uchun mo'ljallangan dasturlar turli-tumandir.

3. Bir necha ta'lim muassasasining xamkorligi. Sirtki va masofali o'qitish dasturini amalga oshirishda qilinadigan xamkorlik ularni sifatliroq va kam xarajat bo'lishini ta'minlaydi.

4. Maxsus masofali o'qitish maqsadida tashkil etilgan avtonom ta'lim muassasalari. Ana shunday muassasalardan eng yirigi Londondagi ochiq universitet (Thy Open University) xisoblanadi. Xozirgi kunda unda nafaqat Buyuk Britaniya, balki boshqa ko'pgina davlatlarning talabalari xam masofadan turib ta'lim olmoqdalar.

5. Avtonom o'qitish tizimlari. Bunday tizimlar doirasida o'qitish TV va radiodasturlar, shuningdek, ko'shimcha nashr etilgan qo'llanmalar asosida olib borilmoqda. Masofadan turib o'qitishga misol qilib, Amerika televizion loyixasini keltirish mumkin.

6. Multimedia dasturi asosida norasmiy integrallashgan (birlash tirilgan) masofali o'qitish. Bunday dasturlar qandaydir sabablarga ko'ra maktabni tamomlay olmagan yoshi katta tinglovchilar auditoriyasiga mo'ljallangan.

Bunday loyihalar ushbu dasturga birlashtirilgan rasmiy ta'lim dasturining qismi (masalan, bunday dasturlar Kolumbiya universitetida mavjud) yoki aniq ta'lim maqsadiga maxsus mo'ljallangan (masalan, Britaniyaning savodxonlik dasturi) yohud maxsus salomatlikni tiklash dasturiga yo'naltirilgan (masalan, rivojlanayotgan davlatlar uchun) bo'lishi mumkin.

YUNESKO institutining 2000 yildagi taxliliy tadqiqot materiallarida ("Distance Education for the Information Society: Policies, Pedagogy and Professional Development") ba'zi modellar umumlashtirib keltirilgan, ya'ni YUNESKO tomonidan tan olingan masofali o'qitish modellarini keltiramiz:

Yagonalik modeli. Ushbu model tashkiliy tuzilishiga ko'ra faqat masofali o'qitishda va "masofali" talabalar bilan ishlash maqsadida tashkil etiladi.

Ikkilangan model. Bunday tizimda OTM kunduzgi talabalarni ham qisman kunduzgi va qisman masofali dastur asosida o'qitadi.

Aralash model. Bu model universitet talabalarini masofali o'qitishning turli shakllarini va ularning integratsiyasini nazarda tutadi.

Konsorsium. Ushbu model ikki universitet xamkorligidan iborat. Bunda, ular o'quv materiallari bilan almashadilar yoki ba'zi vazifalarni bulishib oladilar.

Franchayzing. Franchayzing tamoyilida tashkil etilgan masofali o'qitish modelida xamkor universitetlar bir-birlariga uzlarining masofali kurslarini beradilar.

Validatsiya. Masofali o'qitishning juda keng tarkalgan modeli bulib, bunda ta'lim muassasalari masofali o'qitish bo'yicha xizmatlarni barcha xamkorlari teng darajada bajarishlari hakida kelishuvni imzolab oladilar.

Uzoqlashtirilgan auditoriyalar. Bu modelda zamonaviy axborot texnologiyasi vositalaridan faol foydalaniladi.

Loyihalar. Davlat ta'limi yoki ilmiy tadkikot dasturi doirasida keng qamrovli loyihani amalga oshirish uchun mo'ljallangan masofali o'qitish modelidan iborat.

Xulosa qilib aytganda, masofaviy ta'lim jarayonida kommunikativ kompetentlikni rivojlantirish ta'lim sifatining muhim omillaridan biridir. Bu kompetentlik o'quvchi va o'qituvchining o'zaro tushunishini, bilim almashinuvini, jamoada ishlash malakasini shakllantiradi. Shuning uchun ham raqamli kommunikatsiya vositalaridan ongli, tizimli va innovatsion tarzda foydalanish dolzarb vazifadir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Абдукодиров А.А, Пардаев А.Х. Масофали ўқитиш назарияси ва амалиёти. -Т.: Фан, 2009. -145 б.
2. АНОРБОЕВА, С. (2023). ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ ПЕРЕВОДЧИКА (НА ПРИМЕРЕ: БАКАЛАВРИАТ И МАГИСТРАТУРА). Journal of Pedagogical and Psychological Studies, 1(1), 120–127. Retrieved from <https://imfaktor.com/index.php/jopaps/article/view/524>
3. Рузиев, А., & Хуррамов, А. (2022). РАКДМЛИ ТРАНСФОРМАЦИЯ ВА ИЖТИМОЙ-ЎҚИСОДИЙ РИВОЖЛАНИШДАГИ МУНОСАБАТЛАР. Development and innovations in science, 1(13), 29-35.
4. Махмудова Н. (2024). Za'monaviy ta'lim jarayonlarida pedagogik texnologiyaning samaradorligi. Наука и инновации, 1(1), 185–187. извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/ilm-fan-va-innovatsiya/article/view/32977>
5. Махмудова, Н.М. 2024. СТРАТЕГИИ ПРОЕКТИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НА ОСНОВЕ СОВРЕМЕННЫХ ПОДХОДОВ (НА ПРИМЕРЕ ИСПАНСКОГО ЯЗЫКА). Журнал гуманитарных и естественных наук. 2, 16 [2] (ноя. 2024), 238–244.
6. Solikha, A. (2024). DEVELOPMENT OF TRANSLATION COMPETENCE OF STUDENTS IN SPANISH LANGUAGE COURSES. ПЕДАГОГИК ВА ПСИХОЛОГИК ТАДҚИҚОТЛАР, 2(3), 9–12. <https://doi.org/10.5281/zenodo.11178339>

7. Sabirova Nilufar Kamiljonovna. (2024). Factores cognitivos que influyen en la adquisición del español como segunda lengua. European scholar journal, 5(2), 47-48.